

KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLARLA AİLESİ İLE YAŞAYAN ÇOCUKLARIN KAVRAM GELİŞİMLERİNİN VE OKULA HAZIRBULUNUŞLUK DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Concept Development and School Readiness In 6 Year Old Children: A Comparative Study of Orphans vs Children with Their Families

Berrin AKMAN

Doç. Dr., HÜ Eğitim Fakültesi
Okulöncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı Öğr. Üyesi

ÖZET

Bu araştırma korunmaya muhtaç çocuklarla ailesi ile birlikte yaşayan çocukların kavram gelişimlerini ve okula hazırbulunuşluk düzeylerini karşılaştırmak amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 30'u korun-

maya muhtaç ve 30'u ailesi ile birlikte yaşayan çocuk olmak üzere toplam 60 altı yaş grubu çocuğu oluşturmuştur. Çocukların kavram gelişimlerini değerlendirmek amacıyla Bracken Temel Kavram Ölçeğinin (BBCS) Tanılama Testi (A ve B Formları) kullanılmıştır. Tanılama testinin her bir formu diagnostik ölçeğin karşılaştırma, şekiller, yön/konum, sosyal/duygusal, uzay, dokü/materyal, miktar ve zaman/sıralama alt testlerinden seçilmiş 30 maddesinden oluşmaktadır. Çocukların okula hazırbulunuşluk düzeyleri Metropolitan Okul Olgunluğu Testi ile değerlendirilmiştir. Metropolitan Okul Olgunluğu Testi bir performans testidir. Test, kelime anlama, cümleler, genel bilgi, eşleştirme, sayılar, kopya etme olmak üzere 100 maddeyi içeren altı alt testten oluşmaktadır. Elde edilen veriler t testi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: kavram gelişimi, okul olgunluğu, korunmaya muhtaç çocuklar

SUMMARY

This study was planned to evaluate the concept development and school readiness of orphan children in comparison to children who live with their families. The sample space of this study consisted of 30 orphan children and 30 children who lived with their families, totaling 60 children all aged 6. To assess concept development, Bracken Basic Concept Scale (BBCS) Screening Tests (Forms A and B) were used. Each form consists of 30 items selected from the following Diagnostic Scale subtests: comparisons, shapes, direction /position, social/emotional, size, texture/material, quantity and time/sequence. To evaluate school readiness Metropolitan School Readiness Test was used. Metropolitan School Readiness Test is a performance test. The test is comprised of six sub-tests and covers 100 items. These are: Word meaning, sentences, information, matching, numbers, copying. The data obtained as a result of these processes were statistically evaluated by the t-test.

Key Words: concept development, school readiness, orphans.

GİRİŞ

Okulöncesi dönem insan yaşamının temelini oluşturur. Bu dönemde çocuğun sağlığı ve beslenmesi kadar, aile ortamının ona sağladığı sevgi ve şefkat de son derece önemlidir. Ancak en az bunlar kadar önemli olan bir başka nokta da, insanın gelişiminin tüm yönlerini destekleyebilecek bir sosyal ve fiziksel ortamın bulunmasıdır. Günümüzde çocuğun gelişiminin yalnız kalıtsal faktörler ya da yalnız çevre faktörü ile açıklandığı tek yanlı görüşler artık önemini kaybetmiştir. Toplumsal çevre koşullarının da çocuğun gelişmesinde önemli rolü olduğunu vurgulayan ve özellikle yaşamın ilk yıllarında içinde yaşadığı aile ve yakın çevrenin sağladığı olanakların çocuğun duygusal, toplumsal ve zihinsel gelişimindeki rolüne değinen görüşler giderek daha ön plana çıkmaktadır (Oktay, 1999: 265). Yeterli bilişsel gelişme çocuğun gerçekleştirebileceği uygun yaşantıların fazlalığına bağlıdır. Eğer çocuğun bakacağı çok az şey varsa veya oynayabileceği hiç oyuncak yoksa, büyük bir olasılıkla çevresini anlamakta ve kelime hazinesini genişletmekte çok sınırlı bir gelişme gösterecektir (Chazan; Laing; Jackson, 1971: 33).

Korunmaya muhtaç çocuğun tanımı 24. 5. 1983 tarihli ve 2828 sayılı kanunda şu şekilde belirtilmektedir: "Beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup;

- Ana veya babasız, ana ve babasız
- Anne veya babası veya her ikisi de belli olmayan
- Ana veya babası veya her ikisi tarafından terk edilen
- Ana veya babası tarafından ihmal edilip, fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri

veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlike ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuğa korunmaya muhtaç çocuk denmektedir (Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Yayınları, 1983: 3).

Her yıl çeşitli nedenlerle çocuklar terk edilmekte veya annesiz-babasız büyümek zorunda kalmaktadırlar. Bu nedenler, ailenin bakamayacağı sayıda çocuk sahibi olması, ekonomik nedenler, gayri meşru çocuk sahibi olmak, ebeveynlerden birinin başka biri ile tekrar evlenmesi ve bu evlilikte çocuğun istenmemesi, ailenin ihmal ve istismarı olarak sıralanabilir.

Ülkemizde 1983 yılında yürürlüğe giren 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yasası ile korunmaya muhtaç çocukların bakımı, yetiştirilmesi ve topluma kazandırılması görevi Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir. Korunmaya muhtaçlık olgusunda; bakımı, yetiştirilmesi, korunması ve gözetilmesindeki eksiklikler nedeniyle çocuğun sosyal, fiziksel, ruhsal ve ahlaki yönden sağlıklı bir yetişkin olması risk altındadır. Koruyucu aile ve evlat edinme gibi bakım modelleri de bulunmasına karşılık ülkemizde en çok benimsenen bakım tipini, kışla tipi kurumlar oluşturmaktadır. Kurum bakımı ideal ölçülere ulaşmış, çocuğun bütün psikolojik ihtiyaçları karşılanmış olsa bile, sevgi, şefkat, kabul edilme gibi ruhsal gereksinimleri karşılanamamakta ve toplumsallaşması sağlanamamaktadır. Kurumlardaki kışla havası çocuğu psikolojik yönden olumsuz etkilemekte ve çocuk kişisel ilişkiler.

günlük yaşantı ve deneyimler yönünden eksik kalmaktadır (1. İstanbul Çocuk Kurultayı Raporu, 2000; 179). Erken çocukluk döneminin özellikleri düşünüldüğünde bu tür bakımın olumlu özellikler taşımadığı söylenebilir. Kışla tipi bakım veren çocuk yuvaları istendiği kadar birer aile yuvası olarak kabul edilmeye çalışılsın, çocuğun büyükler tarafından desteklenmesi ve yönlendirilmesi işlevini yerine getirememektedir. Bunun başlıca nedenleri ise meslek personelinin sayıca az olması ve sıklıkla yerlerinin değiştirilmesidir.

Anne-çocuk beraberliğinde fiziksel temas büyük önem taşır. Özellikle 0-3 yaş arasında anne-çocuk arasında olması gereken bu yakın ilişkinin gerçekleşmemesi, gelecekte görülebilen bir takım davranış bozukluklarının nedeni olarak gösterilmektedir. Yine bu dönemde, anne yokluğundan kaynaklanan "duygusal yoksulluk", gerek zihinsel, gerekse duygusal ve sosyal gelişim gerilemesine ve gecikmesine neden olabilmektedir. Çocukta oluşacak olan temel güven duygusunun temeli annenin çocuğun ihtiyaçlarını belirli bir düzen içinde karşılamasıyla ve çocukla kurulan duygusal etkileşimle atılır ve çocukta güven veya güvensizlik duygularının oluşumuna neden olur. Dolayısıyla bebeklik dönemindeki anne-çocuk arasındaki bağıllık ilişkisi çok önemlidir (Easterbrooks ve Emde, 1986). Çocukları ile az konuşan, çocuklarına yeterince uyaran sağlayamayan, onların bilişsel ve dil gelişimlerine yetersiz girdiler veren, saldırgan davranışlarda bulunan ebeveynlerin çocuklarında güvensiz bağıllık ilişkisi gelişmektedir. (Hart, ve diğerleri 1992: 879; Weiss, ve diğerleri, 1992:

1321; Spieker ve Bensley, 1994: 102). Kurumda yaşayan çocuklar ile ilgili yapılan pek çok araştırma kurum yaşantısının çocuklar üzerinde olumsuz etkiler gösterdiği yönündedir. Özellikle ilk 3 yıl içinde terk edilen çocuklarda anne-çocuk arasındaki güvenli bağıllık ilişkisi gerçekleşmediği için duygusal, davranışsal, dil, sosyal, bilişsel, motor gelişimde geriliklerin ve duraklamaların olduğu yapılan çalışmalarla kanıtlanmıştır (Goldfarb, 1945: 18, 1949: 624, Sarp, 1987: 33). Aynı şekilde sosyal sınıf ve kısmi yoksulluk, çeken ailelerde yetişen çocuklarda da gelişimsel gerilikler olmaktadır. Bebeklik ve erken çocukluk döneminde yoksulluk içinde büyüyen çocuklar karşılaştırıldıklarında sağlık problemleri, bilişsel gelişimde duraklamalar ve davranış problemlerinin diğer çocuklara oranla bu çocuklarda daha sık gözleendiği bulunmuştur. (Klerman, 1991:136; Ramey ve Campbell, 1991:190; Wise ve Meyers, 1988:1169). Parker, ve diğerleri (1988: 1227), yoksulluk içinde büyüyen çocuklarda gelişimsel eksiklikler, otitis media, demir eksikliği anemisi olduğunu ifade etmektedirler. Pollitt 'e (1994: 283) göre ise bu çocuklar gelişimsel ve bilişsel ölçeklerden düşük puan almaktadırlar.

Son yıllarda 5-6 yaşındaki korunmaya muhtaç çocuklar, kurumlarına yakın olan anaokullarında haftada beş tam gün diğer çocuklarla (aileleri ile birlikte yaşayan) birlikte okulöncesi eğitiminden yararlanmaya başlamışlardır. Bu uygulama hem çocukların akranlarıyla hem de toplumla entegrasyonunu sağlamak açısından önemlidir. Aynı zamanda bu çocuklar okulöncesi eğitim olanaklarından da

yararlanmış olmaktadır. Diğer taraftan araştırmalar yoksulluğun da çocukların gelişimleri üzerinde olumsuz etkisi olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla ailesi ile birlikte yaşayan ancak alt sosyoekonomik düzeyden gelen çocuklarda da yaşlılarına göre gerilikler olabilmektedir. Ancak nitelikli okulöncesi eğitimden geçen çocuklar diğer çocuklarla aralarındaki farkı kapatabilmektedirler. Okulöncesi dönemde kavram gelişimi ve okulöncesi dönemden sonra çocukların formal eğitime başlayacakları ilköğretim hazırbulunuşluk düzeyleri önemlidir. Bu araştırma dezavantajlı sayılan her iki grubun kavram gelişimlerine ve ilkokula hazırbulunuşluk düzeylerine alınan okulöncesi eğitimin ve aile ile birlikte yaşamının etkisini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

YÖNTEM

Araştırmamızın örneklem grubunu Keçiören Atatürk Çocuk Yuvasında kalan 30 korunmaya muhtaç ve ailesi yanında yaşayan alt sosyoekonomik düzeyden 30 çocuk olmak üzere toplam 60 çocuk oluşturmuştur. Örneklem grubunu oluşturan bütün çocuklar 6 yaş grubu çocuklarıdır. Örneklem grubu seçilirken Keçiören Atatürk Çocuk Yuvasında kalan ve anaokuluna devam eden bütün 6 yaş grubu çocuklarının alınmasına dikkat edilmiştir. Ancak 30 çocuk ölçeğin tüm sorularını yanıtladığı için örneklem grubunu bu çocuklar oluşturmuştur. Gruplar arası karşılaştırma olması açısından ailesi yanında kalan çocuk sayısının eşit olmasına dikkat edilmiştir. Bu nedenle ailesi yanında kalan ve örneklem yoluyla seçilen 30 çocuk da araştırmamızın örneklemine alınmıştır. Araştırmaya alınan çocukların kavram gelişimleri-

ni değerlendirmek amacıyla Bracken Temel Kavram Ölçeği Tanılama Testi (Bracken Basic Concept Scale Screening Test) okula hazırbulunuşluk düzeylerini tespit etmek için ise Metropolitan Olgunluk Testi uygulanmıştır. Ölçekler korunmaya muhtaç çocuklara farklı anaokullarına devam ettikleri için hafta sonu kendi kurumlarında uygulanmıştır. Ailesi yanında yaşayan çocuklara ise devam ettikleri kurum anaokulunda uygulanmıştır.

Bracken Temel Kavram Ölçeği Tanılama Testi (BBCS Screening Test)

BBCS Tanılama Testi (Form A ve B) anaokulundan (5 yaştan) ilkokul 2. Sınıfa kadar olan çocukların kavramsal düzeylerini belirlemek veya diagnostic değerlendirmeye gereksinim duyanları değerlendirmek ve aynı zamanda okula hazırbulunuşluk düzeyleri açısından risk altındaki çocukları tespit etmek amacıyla kullanılan bir ölçektir. BBCS Tanılama Testi, Bracken Temel Diagnostic Ölçeğinin karşılaştırma, şekil, yön/konum, sosyal/duygusal, uzay, doku/ materyal, miktar ve zaman alt testlerinden seçilmiş her biri 30 "itemi" kapsayan A ve B formlarından oluşmaktadır. Ölçeğin orijinal formu her iki dili de çok iyi bilen iki akademisyen tarafından ayrı ayrı Türkçe'ye çevrildikten sonra, iki ayrı uzmana verilerek ters çevirme işlemi yapılmıştır. Bracken Temel Diagnostic Ölçeğinin güvenilirlik katsayısı her yaş için ayrı değerlendirilmiştir. 5 ve 6 yaş için Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı. 94 olarak bulunmuştur (Arı ve diğ., 2000;8).

Metropolitan Olgunluk Testi

Test G. H. Hildreth, N. L. Griffiths ve M. McGavran tarafından geliştiril-

miştir. Ayla Oktay tarafından ölkemize uyarlanmıştır. Testin amacı çocukların ilkökula hazırbulunuşluk düzeylerini belirlemektir. Metropolitan Olgunluk testi toplam 100 madde ve 6 alt testten oluşan bir performans testidir. Testin alt testleri

1. Kelime anlama (19 madde)
2. Cümleler (14 madde)
3. Genel bilgi (14 madde)
4. Eşleştirme (19 madde)
5. Sayılar (24 madde)
6. Kopya etme (10 madde)

Testin Yanıtlanması: 1. , 2. , 3. alt testlerde, bir sıradaki 4 resimden uygulayıcının söylediğine uyanın seçilmesi; 4. alt testte bir sıradaki 4 resimden aynı olanının bulunması; 5. alt testte basit sayısal problemlerin çözülmesi; 6. alt testte örnek şekillerin çizilmesi istenir.

Testin sonunda çocukların okuma olgunluğu, sayı olgunluğu ve toplam olgunluk düzeyleri belirlenir. Ölçeğin yapı geçerliliği 0. 34-0. 53 arasında, güvenilirliği ise 0. 53-0. 83 arasında bulunmuştur. (Öner, 1997).

Metropolitan Testi Puanları

Test 1-4 Okuma Olgunluğu	Test 5 Sayı Olgunluğu	Test 1-6 Toplam Olgunluk	Harfle Gösterimi	Olgunluk Düzeyi
61-66	21-24	90-100	A	Üst
56-60	16-20	80-89	B	Yüksek
47-55	10-15	65-79	C	Orta
33-46	5-9	40-64	D	Düşük
0-32	0-4	0-39	E	Risk Grubu (zayıf)

Elde edilen veriler SPSS paket programında iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi ile analiz edilmiştir.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Bu araştırma korunmaya muhtaç ve ailesiyle birlikte yaşayan 6 yaş çoc-

uklarının kavram gelişimlerini ve ilköğretime hazırbulunuşluk düzeylerini karşılaştırmak amacıyla yapılmıştır.

Çizelge 1. BBCS; A Formu Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Çocuklar	BBCS	n	X	sd	t	p
Korunmaya muhtaç çocuklar		30	59. 5333	6. 0671	9. 29	p< . 05
Ailesi ile birlikte yaşayan çocuklar		30	76. 2667	7. 7768		

Çizelge 1'de araştırmaya alınan korunmaya muhtaç ve ailesi ile birlikte yaşayan çocukların BBCS'in Tanılama testinin A formundan aldıkları puanların ortalamalarının karşı-

laştırılması incelenmiştir. Çocukların A Formundan aldıkları puanları İki Ortalama Arasındaki Farkın Önemlilik Testine göre anlamlı bulunmuştur (t=9. 29, p<0. 05).

Çizelge 2. BBCS; B Formu Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

BBCS Çocuklar	n	X	sd	t	p
Korunmaya Muhtaç Çocuklar	30	60. 2000	5. 3071	10. 21	p< 0. 05
Ailesi ile Birlikte Yaşayan Çocuklar	30	77. 2667	7. 4599		

Çizelge 2'de araştırmaya alınan korunmaya muhtaç ve ailesi ile birlikte yaşayan çocukların BBCS'in Tanılama Testinin B formundan aldıkları puanların ortalamalarının

karşılaştırılması incelenmiştir. Çocukların B Formundan aldıkları puanları İki Ortalama Arasındaki Farkın Önemlilik Testine göre anlamlı bulunmuştur ($t=10.21, p<0.05$).

Çizelge 3: Metropolitan Olgunluk Testi Okuma Olgunluğu Puanlarının Karşılaştırılması

Çocuklar	Okuma Puanları	n	X	sd	t	p
Korunmaya Muhtaç Çocuklar		30	34.5667	7.9986	8.13	P>0.05
Ailesi ile Birlikte Yaşayan Çocuklar		30	51.9333	8.5377		

Çizelge 3'de araştırmaya alınan korunmaya muhtaç ve ailesi ile birlikte yaşayan çocukların Metropolitan Olgunluk Testi Okuma Olgunluğu alt-testinden aldıkları puanların orta-

lamalarının karşılaştırılması incelenmiştir. Çocukların okuma olgunluğu puanları İki Ortalama Arasındaki Farkın Önemlilik Testine göre önemsiz bulunmuştur ($t=8.13, p>0.05$).

Çizelge 4: Metropolitan Olgunluk Testi Sayı Olgunluğu Puanlarının Karşılaştırılması

Çocuklar	Okuma Puanları	n	X	sd	t	p
Korunmaya Muhtaç Çocuklar		30	5.4667	2.9680	11.62	P<0.05
Ailesi ile Birlikte Yaşayan Çocuklar		30	17.9667	5.0888		

Çizelge 4'de araştırmaya alınan korunmaya muhtaç ve ailesi ile birlikte yaşayan çocukların Metropolitan Olgunluk Testi Sayı Olgunluğu alt-testinden aldıkları puanların orta-

lamalarının karşılaştırılması incelenmiştir. Çocukların sayı olgunluğu puanları İki Ortalama Arasındaki Farkın Önemlilik Testine göre anlamlı bulunmuştur ($t=11.62, p<0.05$).

Çizelge 5: Metropolitan Olgunluk Testi Toplam Olgunluk Puanlarının Karşılaştırılması

Çocuklar	Okuma Puanları	n	X	sd	t	p
Korunmaya Muhtaç Çocuklar		30	40.0000	10.4453	9.12	P<0.05
Ailesi ile Birlikte Yaşayan Çocuklar		30	73.7000	17.3367		

Çizelge 5'de araştırmaya alınan korunmaya muhtaç ve ailesi ile birlikte yaşayan çocukların Metropolitan Olgunluk Testi Toplam Olgunluk puanlarının ortalamalarının karşılaştırılması incelenmiştir. Çocukların to-

plam olgunluk puanları İki Ortalama Arasındaki Farkın Önemlilik Testine göre anlamlı bulunmuştur ($t=9.12, p<0.05$).

Korunmaya muhtaç çocuklarla aileleri yanında büyüyen çocukların

Bracken Temel Kavram Ölçeği'nin Tanılama Testlerinden (Form A and B) aldıkları puanların ortalamaları arasındaki fark önemli bulunmuştur (Çizelge 1 ve Çizelge 2). Güçray (1981: 43), çocuk yurtlarında bakılan ve ailesi yanında olan 5 yaş düzeyindeki çocukların zihinsel gelişimlerini karşılaştırmıştır. Araştırma sonunda, kurumda büyüyen çocukların ailesi yanında kalan çocuklardan zihinsel açıdan geri olduklarını, zeka puanlarının düşük olduğunu bulmuştur. Çukur (1994: 137), kurum bakımı altında bulunan okulöncesi dönemdeki çocukların bilişsel gelişim düzeylerini incelediği araştırmasında, kurum çocuklarının bilişsel gelişimlerinin normal yaşlıları düzeyinde olmadığı gibi bir yaş önceki bilişsel gelişim düzeyinde de gecikmiş olduklarını bulmuştur. Ertuğ (1981: 30) da çocuk bakım yurtlarında ve aileleri yanında yaşayan 5-6 yaş çocuklarının dil gelişimlerini karşılaştırmıştır. Araştırma sonucunda çocuk bakım yurtlarında yaşayan çocukların dil gelişimlerinin, ailelerinin yanında yaşayan çocuklara göre daha geri olduğu saptanmıştır. Whitman ve diğerleri (1991: 516) ise kurumlarda yaşayan çocukların dili üretme ve kullanma kapasitelerinde belirgin şekilde gerilik gözlemlendiğini belirtmişlerdir. Provence (1989: 9) de korunmaya muhtaç çocukların dil gelişimlerinin zayıf olduğunu belirtmektedir. Kavram gelişimiyle dil gelişim arasında bir paralellik vardır. Çocuk dili anlama ve kullanmada geri ise kavramları anlama ve öğrenmede zorluk çekecektir. Zihinsel gelişimde algı, bellek ve dikkat önemlidir. Bu alanda yapılan araştırma sonuçları bize korunmaya

muhtaç çocuklarda algılamada yetersizlik olduğunu ve bu çocukların bir konuya uzun süre dikkatlerini yoğunlaştıramadıklarını göstermektedir (Yörükoğlu, 1995, Sarp, 1987: 35 Güçray, 1981: 44). Bıyıklı (1987: 97)'nin yetiştirme yurtlarında kalan ve alt sosyoekonomik düzeyden gelen ve ailesiyle yaşayan 7-9 ve 11 yaş grubu çocuklarını zihinsel ve psiko-sosyal gelişim yönünden karşılaştırmıştır. Araştırma sonunda aile yaşantısı görmemiş, önce yuvaya sonra yetiştirme yurduna gelmiş çocukların ailesi yanında kalan çocuklara kıyasla özellikle zihin gelişimi yönünden geri olduklarını, psiko-sosyal açıdan ise, yetiştirme yurdu çocuklarının uyum, toplumsallaşma, sorumluluk, dil gelişimi ve bağımsız etkinlikler alanında yine ailesi olan çocuklardan geri oldukları saptanmıştır.

Her iki grubu karşılaştırdığımızda gelişimde nitelikli eğitimle birlikte aile yanında büyümenin de ne kadar önemli olduğu görülmektedir. Ayrıca korunmaya muhtaç çocuklar özel eğitim gerektiren çocuklar kapsamında düşünülmektedir. Dolayısıyla bu çocuklar için düzenlenen eğitim programlarının tüm ihtiyaçlarını karşılayacak niteliğe sahip olması gerekmektedir. Aynı şekilde gerek yuvadaki gerekse gittikleri anaokulundaki eğitimcilerin de bu çocukların gerek eğitimsel açıdan gerekse psiko-sosyal açıdan gereksinimlerini karşılamaları ve onlar için uygun rol modelleri olmaları gerekmektedir.

Okulöncesi eğitim kurumlarında nitelikli bir şekilde verilen akademik eğitim çocuğun bilişsel gelişimini ve kavram kazanma ile ilgili becerilerini olumlu yönde etkilemektedir. Ak-

man'nın (1995:92), yaptığı çalışma sonucunda nitelikli eğitim ile kavram kazanma becerisi arasında olumlu bir ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir. Arı ve ark.(1994; 197) okulöncesi çocuklarında kavram kazanma ile ilgili yaptıkları araştırma sonucunda da nitelikli eğitim olanağı sağlanmayan okulöncesi eğitim kurumlarında çocukların kavram gelişimi düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla okulöncesi eğitim kurumlarında uygulanan programların niteliği çocukların gelişimleri üzerinde etkilidir. Nitelikli eğitim olanağından yararlanan çocuklar yaşlılarından geri olsalar bile aradaki açığı kapatabilmektedirler. Bununla birlikte aile yanında yaşamanın büyüme ve gelişimdeki etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Dolayısıyla hem alınan okulöncesi eğitim hem de aile etkeninin iki grup arasında fark çıkmasına neden olduğu söylenebilir.

Okulöncesi dönemde verilen nitelikli eğitim formal eğitime de temel oluşturmaktadır. Formal eğitimin ilk basamağı olan ilköğretim ise daha sonraki eğitim dönemlerinin temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle ilköğretimin özellikle ilk yıllarındaki yaşantının okulöncesi dönemdeki yaşantılardan büyük ölçüde etkilendiği bir gerçektir. Çocuğun ilköğretime hazırbulunuşluk düzeyinde fizyolojik faktörler, zeka faktörü, çevresel ve duygusal faktörler rol oynamaktadır. Çocuğun okuma öğrenmesinde, matematiği öğrenmesinde yardımcı olabilecek becerilerin önceden kazanılmış olması önemlidir.

Çizelge 3'de okuma olgunluğu puanları açısından gruplarası fark önemsiz çıkmıştır. Thackray ve Downing'e (1972) göre zeka ile

okuma arasında bir ilişki vardır. Genel zeka düzeyi, okumada başarıyı arttıran etkenlerden biridir ve anlayış, yorumlama, kavram öğrenme, problem çözme ve muhakeme gibi okuma yeteneğinin tüm öğelerini içermektedir. Ancak zeka okumayı etkileyen tek faktör değildir. Çevresel etkilerde çocuğun başarısında önemli rol oynamaktadır. Vygotsky'e (1986: 57)' e göre bilişsel gelişimde çevrenin ve içinde yaşanılan kültürün önemi büyüktür. Eğer çocuğa rehber olacak bir yetişkin yoksa çocuk, çocuk deneyimlerini geliştirememekte ve dilin içeriğini ve yapısını anlamakta güçlük çekmektedir. Bu anlamadaki ve konuşmadaki kötü gelişme de çocuğun daha sonraki okul başarısını etkilemektedir. Bütün bu çalışmalar sosyo-ekonomik ve kültürel etkenin okuma hazırlığı ile sıkı ilişkisini vurgulamaktadır. Bu görüşlerden yola çıkarak elverişsiz sosyo-ekonomik ve kültürel etkenlerin örneklemini oluşturan ailesi ile birlikte yaşayan alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen çocukların okuma olgunluğu puanlarını etkilediğini söyleyebiliriz. Ancak fakir ve elverişsiz çevrelerden gelen tüm çocukların okula hazırlıklı olmadıklarını söylemek doğru değildir. Korunmaya muhtaç çocukların okuma olgunluklarında ise yukarıda saydığımız zeka, çevresel ve duygusal faktörlerin önemli rol oynamaktadır. Bu faktörlerin hepsi korunmaya muhtaç çocukların okul olgunluğu etkileyen etkenlerdir. Ayrıca ülkemizde okul öncesi eğitim kurumları ile ilköğretime geçiş arasında bir paralellik olmadığı için anaokullarında okuma becerilerini geliştir-

meye yönelik programlar uygulanmamaktadır.

Çizelge 4'de sayı olgunluğu puanları açısından gruplarası fark önemli bulunmuştur. İlköğretime hazırbulunuşlukta okuma olgunluğu kadar matematik de önemlidir. Çeşitli araştırmalar anaokulunda verilen matematik eğitiminin ilkokuldaki başarıyı etkilediğini göstermektedir. Campbell ve Ramey (1994) okulöncesi dönemdeki matematik eğitiminin, ilkokulda matematik derslerindeki başarıyı etkilediğini ifade etmişlerdir. Söderholm (1999), okulöncesinde nitelikli matematik eğitimi alan çocukların bu eğitimi almayan çocuklara göre özellikle ilköğretimin ilk iki yılında daha başarılı olduklarını belirtmiştir. Hidalgo, Marato ve Palacios (1998) ise okulöncesi dönemde matematiğe karşı olan tutumların ve öğrenilen temel bilgilerin ilkokuldaki matematik performansını etkilediklerini ileri sürmüşlerdir. Bottle (1998) ise okulla birlikte evdeki uyarıcı çevrenin ve ebeveyn-çocuk etkileşiminin, okulöncesi dönemdeki çocukların uzaysal kavramları kazanmalarında etkili olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 5'de toplam olgunluk puanları açısından gruplararası fark önemli çıkmıştır. Toplam olgunluk puanları genel olarak çocukların ilköğretime hazırbulunuşluk düzeylerini belirtmektedir. Bu bulgulara karşın Duman (1986: 31), korunmaya muhtaç 4 yaş çocuklarında okulöncesi hedeflere yönelik zenginleştirilmiş programla çocukların dil gelişimleri ve zihinsel gelişimlerinde artış sağlandığını ve çocukların testlerden aldıkları puanların yükseldiğini belirtmiştir. Aydın and Temell'in (1998: 117) yaptığı çalışmada

da benzer bulgular elde edilmiştir. Ancak bu bulgular araştırmamızın sonuçlarını desteklememektedir. Bunun iki nedeni olabilir. Birincisi korunmaya muhtaç çocukların bir yıldır anaokuluna gitmelerinden dolayı diğer çocuklarla aralarındaki gelişimsel açığı henüz kapatamamış olmaları; ikinci neden ise gittikleri anaokulunda uygulanan eğitim programlarının bu çocukların ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde olmadığını düşündürebilir. Çünkü ülkemizde okulöncesi eğitim kurumlarında gerek uygulanan programlarda gerekse anaokulunda çalışan eğitimcilerin formasyonları arasında bir paralellik ve belli bir standart yoktur. Üstün ve diğ., 2000: 28) Ankara ilindeki otuz okulöncesi eğitim kurumunu değerlendirmek amacıyla yaptıkları araştırma sonucunda kurumların hepsinin niteliğinin farklı olduğunu ve eğitim kurumlarının çoğunun eğitimden çok bakım amaçlı olduklarını bulmuşlardır. Okulöncesi merkezlerinin niteliğinin okulöncesi eğitimin öğelerinin yeterli ölçüde uygulanmasıyla çok yakından ilgili olduğu yapılan araştırmalarda açıkça görülmektedir (Schweinhart, 1997: 232; Sylva, 1996: 1, Woodhead, 1996: 15). Eğitim amaçlı kurumlardaki zenginleştirici ortam beklenebilecek sosyal sınıf ayrımlarını ortadan kaldırmaktadır (Bekman, 1992: 26, Ünver, 1991: 33) Korunmaya muhtaç çocuklar bir anlamda özel gereksinimi olan çocuklardır. Bu nedenle eğitimcilerin yaklaşımlarının ve uygulanan programların bu çocukların ihtiyaçlarını karşılaması gerekir. Yapılan araştırmalarla bebeklik ve erken çocukluk dönemini yoksulluk içinde geçiren çocukların, sağlık

problemleriyle birlikte gelişimlerinin de diğer çocuklara kıyasla geri olduğu ortaya konmuş olmasına rağmen; araştırmamızın örneklem grubunu oluşturan alt sosyo-ekonomik düzeyde ailesi ile birlikte yaşayan çocuklar, anne ve babalarının çalışmaları ve bakacak kimselerinin olmaması nedeniyle genelde 3-4 yaşından itibaren okulöncesi eğitim kurumlarına devam etmektedirler. Dolayısıyla devam ettikleri kurumlarda alınan eğitim ile bu açığı korunmaya muhtaç çocuklara oranla daha kolay kapattıkları söylenebilir. Schwarz ve diğerleri (1974: 502) yaptıkları araştırmada yüksek kaliteli eğitim veren anaokullarına devam eden alt sosyo-ekonomik düzeydeki 3-4 yaş çocuklarını kreş deneyimi olmayan çocuklarla karşılaştırmışlar ve verilen nitelikli eğitimin çocukların motor, fiziksel ve dil gelişimlerine olumlu etki yaptığını, buna karşın bu çocukların daha az işbirliğine sahip olduklarını bulmuşlardır. Mosley'nin (1981) yaptığı araştırma sonucunda dezavantajlı çocuklara uygulanan zenginleştirilmiş programların gelişimin desteklenmesinde olumlu etkisi olduğu ortaya konmuştur. Bununla birlikte bebeklik döneminde anne-çocuk bağıllık ilişkisi de önemli bir etken olmaktadır. Her ne kadar ailenin maddi koşulları yetersiz olsa bile güvenli bir bağıllık ilişkisi geçiren çocuklarda gelişimsel duraklamalar daha az olmakta ve böylece de gelişimsel açıklarını nitelikli eğitim yoluyla ve okul-aile işbirliği ile daha kolay kapatabilmektedirler.

Sonuç olarak, kurum çocukların tüm gelişim alanlarının desteklenmesi için gelişim düzeylerine uygun pro-

gramlara alınmaları gerekir. Çünkü zenginleştirilmiş program uygulanan dezavantajlı çocuklarda yapılan araştırmalar, bu programların olumlu etkileri olduğunu göstermektedir. Ayrıca kurumların araç-gereç yönünden zenginleştirilmesi, kurumların ev ortamına benzer bir şekilde düzenlenmesi, çocuk-personel arasındaki ilişkinin olumlu olması ve çocuklara sevgi ve ilgi ile yaklaşılacak bir ortam sağlanması, çocuklarla yakın ilişkide bulunan personelin sayı ve niteliğinin artırılması, çocukların ihtiyaçlarını karşılayabilecek programlar uygulanması, çocukların okulöncesi eğitim kurumlarına daha küçük yaşta başlamaları, çocukların her yönden gelişimine önemli katkılar sağlayacaktır. Çocuğun özellikle yaşamın ilk üç yaşında onunla teke tek ilişkiye girecek olan kişilerin devamlı olması, sürekli değişmemesi gereklidir. Çünkü çocuğun bağıllık ilişkisi kuraçağı, ihtiyaçlarını gidereceği ve ona yaşamı öğreten bir yetişkine ihtiyacı vardır. Yapılan araştırma bulguları gözönüne alındığında korunmaya muhtaç çocukların zihin yaş düzeylerinin ailesi ile birlikte yaşayan çocuklardan bir, iki yaş daha düşük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu çocukların diğer çocuklarla aynı düzeye gelmelerini sağlamak amacıyla destekleyici bir özel eğitim programından geçmeleri gerekir. Bu program tamamen bu çocukların ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte özgün bir program olmalıdır.

Ülkemizde koruyucu aile sistemi ve evlat edinme ne yazık ki istenilen düzeye ulaşamamıştır. Bu nedenle çocuk yuvalarında çalışan fazla niteliksiz personel yerine yeterli sayıda nitelikli personelle üst düzeyde verim

elde etmek önemlidir. Ayrıca kurum- lar da çalışan meslek grupları aras- ında koordinasyon sağlanmalıdır. Bu çocuklarla çalışan kişilerin mesleki bilgileri yanında kişilik özellikleri de çok önemlidir. Dolayısıyla buralarda çalışan kişilerin çocuklar için uygun rol modelleri olmaları gerekmektedir. Bu nedenle kurumda çalışan per- sonel iyi seçilmeli, hizmetiçi eğitim programları ile desteklenmelidirler.

KAYNAKLAR

- Akman, B. (1995) " *Anaokuluna Devam Eden 40-69 Aylık Çocukların Kavram Gelişimlerinde Kavram Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi*", Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniver- sitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Arı, M. , Üstün, E. , Akman, B. , Etikan, I. (2000) "4-6 Yaş Grubu Çocuklarda Kavram Gelişimi", *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanat- lar Fakültesi Dergisi*, 8, 5-18.
- Arı, M. , Üstün, E. , Akman, B. . (1994) "4-6 Yaş Anaokuluna Giden ve Gitmeyen Çocukların Kavram Gelişimlerinin Karşılaştırılması", *10. Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Seminer Kitabı*, YA-Pa Yayınları, 197-214.
- Aydın, Ö. , Temel, F. (1998) " Dil Eğitim Programının 5-6 Yaşlarındaki Korunmaya Muhtaç Çocukların Dil Gelişimine Etkisi", *Türk Dili*, 560: 117-126.
- Bekman, S. (1992) "Türkiye'de Erken Çocukluk Eğitiminin Aralıklı İncelenmesi", *Eğitim ve Bilim*, 84, 26-37.
- Birinci İstanbul Çocuk Kurultayı (2000) "*İstanbul Çocuk Raporu*", İstanbul Çocukları Vakfı Yayınları, 163-181.
- Bıyıklı, L. (1987) " Yetiştirme Yurdundaki Ço- cukların Zihinsel ve Psiko-Sosyal Gelişimleri- nin İncelenmesi", *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 20, (1-2), 97-105.
- Bottle, G. (1998) " The Influence of the Home Environment on Early Mathematical Deve- lopment" The paper presented at the *8th. European Conference On Quality of Early Childhood Education* Santiago de Compos- tela, Spain (2-5 September 1998)
- Bracken, B. A. (1984) "*Bracken Basic Con- cept Scale Examiner's Manual*" The Psycho- logical Corporation, Harcourt Brace Jovano- vich, Inc.
- Campbell, F. A. , Ramey, C. T. (1994) " Ef- fects of Early Intervention on Intellectual and Academic Achievement: A Follow Up Study of Children from Low Income Families" *Child Development*, 65, (2), 684-689.
- Chazan, M. , Laing, A, Jackson, S. (1971) "*Just Before School* " Oxford University Col- lege Swansea Basil Blackwell.
- Çukur, A. (1994)"*Kurum Bakımı Altında Bul- nan Okulöncesi Dönemi Çocukların Bilişsel Gelişim Düzeylerinin İncelenmesi*" Basılma- mış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniver- sitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Duman, N. (1986) "*Korunmaya Muhtaç 4 Yaş Çocuklarında Okulöncesi Hedeflere Yönelik Zenginleştirilmiş Program Uygulaması*" Dokto- ra Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara
- Easterbrooks, M. A. , ve Emde, R. N. (1986) " Marriage and Infant: Different Systems' Link- ages for Mothers andInfants" Paper pre- sented at the *International Conference on Infant Studies*, Beverly Hills, CA.
- Ertuğ, A. (1981) "*Çocuk Bakım Yurtlarında Yaşayan 5-6 Yaş Çocuklarıyla Ailelerinin yan- ında Yaşayan 5-6 yaş Çocuklarının Dil Geli- şimlerinin Karşılaştırılması*" Basılmamış Yük- sek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Güçray, S. (1981) " *Çocuk Bakımı Yurtlarında Bakılan ve Ailesi Yanında Olan Beş Yaş Dü- zeyindeki Çocukların Zihinsel Gelişimlerinin Karşılaştırılması*". Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, E. H. P. Bölü- mü, Ankara.
- Goldfarb, W. (1945) " Effects of Psychological Deprivation in Infancy and Subsequent Stimu- lation", *American Journal of Psychiatry*, 102, 18-33.
- Goldfarb, W. (1949)" Rorschach Test Differ- ences Between Family Reared, Institutional Reared Children and Schizophrenic Chil- dren", *American Journal of Orthopsychiatry*, 19, 624-633.
- Hart, C. G. , DeWolf, M. , Wozniak, P. , ve Burts, D. C. (1992)" Maternal and Paternal Disciplinary Styles: Relations with Pre- schooler's Playground Behavioral Orienta- tions and Peer Status" *Child Development*, 63, 879-892.
- Hidalgo, S. , Marato, A. , Palacios, P. A. (1998) "Basic Skills Improvement at Mathe- matics" The paper presented at the *8th. European Conference On Quality of Early*

- Childhood Education*, Santiago de Compostela, Spain.
- Klerman, L. V. (1991) "The Health of Poor Children: Problems and Programs. Huston A. C. (ed) *Children in Poverty: Child Development and Public Policy* Cambridge M. A. . , Cambridge University Press
- Mosley, B. (1981) "A Comparative Study of Four Curriculum Programs for Disadvantaged Preschool Children" ED. 226852.
- Oktay, A. (1999) "Yaşamın Sihirli Yılları: Okulöncesi Dönem" İstanbul, Epsilon Yayıncılık.
- Öner, N. (1997) "Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testler", (3. Baskı), İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi yayınları, 207-209.
- Parker, S. , Greer, S. , ve Zuckerman, B. (1988) "Double Jeopardy: The impact of Poverty on Early Child Development", *Pediatric Clinics of North America*, 35, 1227-1240.
- Pollitt, E. (1994) " Poverty and Child Development: Relevance of Research in Developing Countries to the United States" *Child Development*, 65, 283-295.
- Provence, S. (1989) "Infants in Institutions Revisited" *Zero To Three*, 9 (3), 9-20.
- Ramey, C. T. , ve Campbell, F. A. (1991)" Poverty, Early Childhood Education, and Academic Competence: The Abecedarian Experiment" Huston, A. C. (ed.), *Children in Poverty: Child Development and Public Policy*, Cambridge, MA. : Cambridge University Press.
- Sarp, N. (1987) "*Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Gelişimi Etkileyen Faktörler ve Karma Grup Uygulaması*", Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Çocuk Sağlığı Enstitüsü, Ankara.
- Schwarz, J. , Strickland, R. , ve Krolick, G. (1974). Infant Day Care: Behavioral Effects at Preschool Age. *Developmental Psychology*, 10, 502-506.
- Schweinhart, L. (1997) "Elements of Early Childhood Program Quality in Developing Countries" Young, M. E. (ed.), *Early Child Development: Investing in our Children's Future*, New York: Elsevier.
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yayınları* (1983), No: 1, Başbakanlık Basımevi, Ankara
- Spieker, S. J. , ve Bensley, L. (1994). Roles of Living Arrangements and Grandmother Social Support in Adolescent Mothering and Infant Attachment. *Developmental Psychology*, 30, 102-111.
- Söderholm, T. (1999) "Learning Mathematics in Preschool in Finland and Its Effect for Learning Mathematics in the 1st and 2nd Class In Primary School" The paper presented at the 9th. *European Conference On Quality of Early Childhood Education*, Helsinki, Finland
- Syiva, K. (1996) "Research on Quality in the Curriculum", *OMEP International Journal of Early Childhood*, 28 (2), 1-6.
- Thackray, D. , Downing, J. (1972) "*Reading Readiness*" London, University of London Press.
- Ünver, S. (1991) "*The Effects of Sex and Social Class on Children's Play in Different Activity Areas*" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Üstün, E. ; Akman, B. ; Uyanık, G. (2000) " Preschool Quality: A Comparative Study" *10th. European Conference On Quality of Early Childhood Education*, London, England.
- Weiss, B. , Dodge, K. A. , Bates, J. E. , ve Pettit, G. S. (1992)" Some Consequences of Early Harsh Discipline: Child Aggression and A Maladaptive Social Information Processing Style" *Child Development*, 63, 1321-1335.
- Wise, P. H. , ve Meyers, A. (1988) "Poverty and Child Health" *Pediatric Clinics of North America*, 35, 1169-1186.
- Whitman, B. , Accorde, P. , Boyert, M. (1991) "Homeless and Cognitive Performance in Children" *A Possible Ink. Social Work*, 35 (6): 516-519.
- Woodhead, M. (1996). "*In Search of the Rainbow*". Bernard Yan Leer Foundation Publications.
- Vygotsky, L. S. (1986) "*Thought and Language*", MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Yörükoğlu, A. (1997) "*Çocuk Ruh Sağlığı*". , İstanbul, İş Bankası Yayınları, İstanbul.